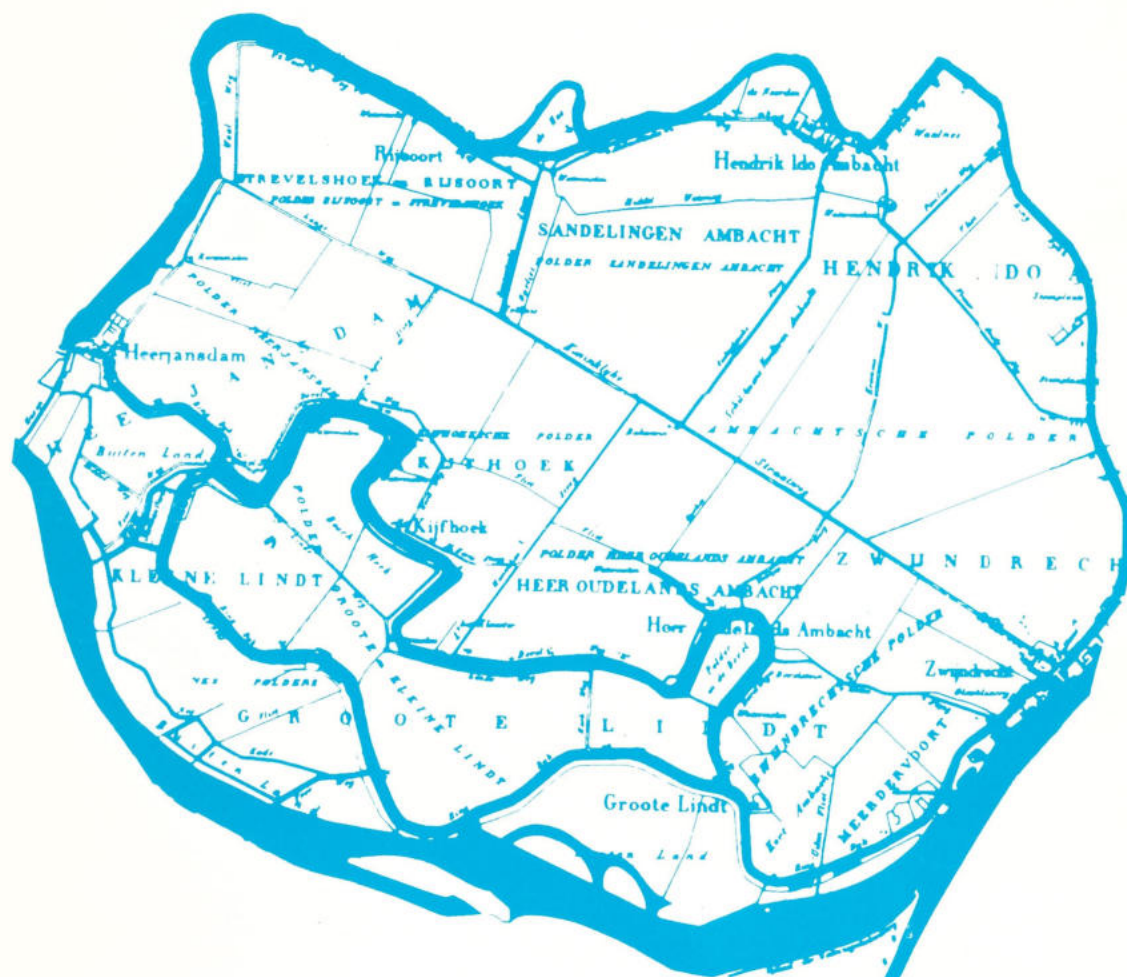

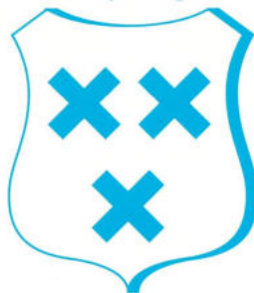
Swindrecht Were

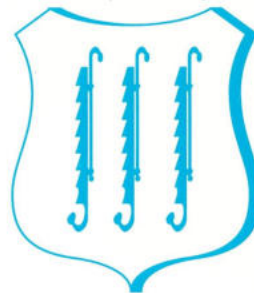
Heerjansdam

Hendrik Ido Ambacht

Zwijndrecht

Uitgave van: Historisch Genootschap, Hendrik Ido Ambacht
Historische Vereniging, Zwijndrecht
Jaargang 16 nr. 2
november 2002

Swindregt Were

INHOUD:

De nachtmerrie van Heerjansdam	blz. 2
Inleiding Ambachtsheerlijkheden	blz. 4
Ambachtsheerlijkheid Kleine Lindt	blz. 7
Annexatieplannen. Het gesol met Zwijndrecht	blz. 9
Gemeenteklokken	blz. 12
Een spannend avontuur op de Oude Maas	blz. 14
Geschiedenis Gereformeerde Gemeente (Petrakerk) Hendrik-Ido-Ambacht	blz. 18
Colofon	blz. 36

In de inventaris van de Ambachtsheerlijkheid Heerjansdam in het Algemeen Rijksarchief (archiefnr. 3.19.20) wordt verschillende keren gesproken over een gebied, dat de intrigerende naam “de nachtmerrie” draagt.

Op 7 januari 1510 oorkonden schout en heemraden van Heerjansdam, dat voor hen is getuigd, dat het gors langs de Waal bij “Heeren-Jansdam” nooit anders is genoemd dan “die Nachtmerye”. Een paar maanden later in datzelfde jaar, n.l. op 10 september 1510 verklaart “Janne van Halewijn, Vrouwe van Wassenaer, generale gouvernesse en administratesse der landen, goederen en heerlijkheden van Johan van Wassenaer, burggraaf van Leyden, haar zoon”, dat “Pieter Huygen zoon met haar toestemming aan Joncfrouwe Marie Jan Sturpijns dochter de douairie 1) en lijftocht 2) heeft geschonken de som van 10 ponden gr. VI ‘s jaars uit de vissereij de Nachtmerye en bij gebreke daarvan uit de ambachtsheerlijkheid Heeren Jansdam”.

Vier jaar later duikt de nachtmerrie opnieuw op. “Maximiliaen, gekozen Keizer enz. en Karel, aartshertog van Oostenrijcke enz. citeeren 3) Geeryt Moens voor de Grote Raad van Mechelen om zich tot boete te horen veroordelen wegens fol appel van het vonnis in het proces tegen Pieter Hugezn van Dordrecht over de visserij in de Nachtmerij”. Geeryt Moens verloor het geding, maar betaalde blijkbaar niet en daarom geeft op 24 april 1515 “Kaerle, prince van Spaengnen enz.” op verzoek van Pieter Hugezn van Dordrecht en van de ontvanger van de Grote Raad te Mechelen, last tot het arresteren van Geryt Moens, die onder verdenking staat voortvluchtig te worden en die niet genoeg goederen heeft om de boete en de kosten te betalen, waartoe hij tegenover de beide verzoekers veroordeeld is in een proces over de visserij in de “Nachtmerij”.

Op 20 maart 1591 leggen de dertigjarige Lenaert Pleunenz, “Grientman van de Nachtmerij” en de zesenvestigjarige burger van Heerjansdam Cornelis Barents, een verklaring af omtrent de rechten “Joffrou Adriana van Schoonhoven, weduwe, vrouw van het Jansdam” op de “Nachtmerij”. Dan is het even stil tot 7 september 1593. Op die datum verklaren schout Willemszn, Cornelis Barentzn en Jacob Jacobzn, heemraden, “dat die

Nachtmeerij geleghen voor heerjansdam also genaemt is bij oude tijde soo verre als ons huecht en ons anders niet en hebben horen seggen dan dat het selffe land also heet". De Nachtmerrie begint volgens deze verklaring bij de "pael staende jegens de oude mueleners huijs off waer die heerlickheyt van heerjansdam eynt neemt" en loopt "opt poldersche Toren streckende voorts totte hoghe noort toe". Het gebied buiten de "hoghen noortsche dijk" is "atijts (genaemt) geweest de Nachtmeerij". Volgens de schout en de heemraden heeft "de Nachtmeerij anders jemant toebehoort[..} dan alleenlijk den Ambochtsheer van heerjansdam.....".

Het gaat dus om een behoorlijk uitgestrekt gebied. Vanaf de molen aan de Molenweg (tenzij een andere molen is bedoeld, maar in de verklaring van 1510 wordt van de Waal gesproken, dus lijkt de plaats van de huidige molen aannemelijk), langs de dorpskerk naar de huidige Dorpsstraat, en dan aan de zuidzijde van de dijk tot ongeveer de Kleine Lindt. 4) Uit deze omschrijving zou kunnen worden opgemaakt, dat ook het gedeelte van de Dorpsstraat tussen de kerk en de dam bij het huidige gemeentehuis was weggespoeld. Heerjansdam moet omringd zijn geweest door water.

Het was, zoals gezegd, de naam "de Nachtmerrie" die mij intrigeerde. Waar kwam die vandaan? En waarom is er nu geen gebied meer dat die naam draagt?

Om heel andere redenen sprak ik onlangs met de archivaris van het Waterschap IJsselmonde en legde hem mijn vraag voor. Tot mijn verrassing kon hij mij direct een verklaring geven. In 1375 teisterde een van de hevigste stormen van de eeuw het westen van Nederland. De dijken van de Riederwaard braken en het land liep onder water. Het gebied werd niet herdijkt en er ontstond dus een enorme watervlakte voor de ambachtsheerlijkheid van Heerjansdam, die droog gebleven was, maar nu bij storm uit het westen bedreigd werd door de waterwolf. Omdat het een ondiep gebied was liep de golfslag bij storm hoog op en men zich voorstellen, dat de Heerjansdammers menige nacht wakend hebben doorgemaakt. Later werd het water een gebied waar vissers een boterham probeerden te verdienen, en werd het visrecht een onderwerp van menige overeenkomst. Het zal echter de dreiging van dijkdoorbraak geweest zijn, die de Heerjansdammers deed spreken van "de nachtmerrie" als zij het over de watervlakte voor hun deur hadden.

Toen de Riederwaard uiteindelijk weer bedijkt werd en droogviel, was de angst verdwenen en daarmee de naam “De Nachtmerrie”.

- 1) *Een lijfrente voor een vrouw, huwelijksgift of weduwengoed*
- 2) *Idem. Ook in de betekenis van vruchtgebruik*
- 3) *Voor een rechtbank dagen*
- 4) *Tot in de jaren zestig van de vorige eeuw stond aan de Dorpsstraat een dubbel woonhuis, dat de naam De Hooge Noord” droeg.*

INLEIDING AMBACHTSHEERLIJKHEDEN

De heerlijkheid van de Linde, waaruit de ambachtsheerlijkheden Grote en Kleine Lindt zijn ontstaan, lag oorspronkelijk niet in de Zwijndrechtse Waard, maar werd door de afdamming van de Devel in 1333 bij de Waard getrokken 1*. Bij een scheiding, die plaats gevonden heeft tussen 1331 en 1346 werd de Linde in twee gelijke delen verdeeld. Grote Lindt dankt zijn naam aan de leenverheffing, die steeds tegelijk plaats vond met het Kort Ambacht van de Lindt 2*.

Als ambachtsheer van de Linde werd in 1291 Willem Sonderland genoemd, die in 1331 van de graaf de verzekering kreeg, dat hij in het bezit van de Linde zou worden gehandhaafd 3*.

In 1346 “op sinte Margrieten dach” 4* verkoopt gravin Margaretha aan ridder Jan van Rosendaal Jansz. honderd vijf en twintig morgen land, gelegen in Zwindrecht in de Linde tot een recht erfleen 5*. Dit ambacht, ook wel het ambacht van de honderd morgen genoemd, werd het latere Kleine Lindt. De akten van belening hielden met de formulering “beleend met de gerechte helft van de ambacht van de Linde nu genaamd de Kleine Lindt”, de herinnering aan het oude ongedeelde ambacht levend 6*.

De heerlijkheid vererfde via Tielman Jansz., een oom van Jan van Rosendaal, op Machteld van Barendrecht, echtgenote van Dirk van Wassenaer, waardoor zij aan de graven van Wassenaer kwam, die het haar in achterleen uitgaven 7*. Via vererving, soms ook verkoop, kwam de heerlijkheid in het bezit van de familie Van Hardenbroek, in de 19^e eeuw aan de tak van Hardenbroek van de Kleine Lindt 8*.

De hierna beschreven stukken werden in 1988 door de Rijksarchivaris in

de provincie Noord-Brabant overgedragen aan de Rijksarchivaris in de provincie Zuid-Holland.

Het archief verkeert in goede staat maar is zeer onvolledig. Alle stukken van de 13^e tot en met de 16^e eeuw ontbreken, terwijl de stukken uit de 17^e tot en met de 20^e eeuw incidenteel aanwezig zijn. Het is niet denkbaar dat een deel van het archief van Kleine Lindt het lot heeft gedeeld van de archieven van de familie Van Beveren, die berustten op het slot Develsteyn. Uit bewaard gebleven aantekeningen hierover is sprake van waterschade, waardoor grote delen van deze archieven waren aangetast 9*.

Andere bronnen vermelden dat archieven van deze familie door hun opvolgers op Develsteyn voor scheurpapier werden verkocht 10*. Ook is de mogelijkheid niet uitgesloten dat, wat er nog over was aan archiefstukken uit de 18^e en 19^e eeuw door C.C.D. d'Aumale baron van Hardenbroek is vernietigd 11*.

Het hierna beschreven archief werd door Cornelis Gualterus, baron van Hardenbroek van de Kleine Lindt in bewaring gegeven aan het notariskantoor Swabe en Van Heyst te 's-Hertogenbosch 12*.

De heerlijkheid Kleine Lindt had aan het einde van de 18^e en tijdens de 19^e eeuw dezelfde rentmeesters als de heerlijkheid De Lek. Hierdoor zijn stukken van beide archieven vermengd. Het gaat om stukken met betrekking tot het aanstellen van ambtenaren en met betrekking tot de visserij en het veer. De beschrijvingen hiervan zijn in de inventaris onder blanco nummer opgenomen met verwijzing naar het betreffende archief 13*.

Ook in het archief van de familie Van Hardenbroek, dat in particuliere handen is, bevinden zich nog stukken, die betrekking hebben op Kleine Lindt 14*. Het archief is geïnteriseerd op de manier, die gebruikelijk is bij het Rijksarchief in Zuid-Holland 15*.

1* F. Jorissen, Het Hoogheemraadschap van de Zwijndrechtsche Waard, Februari 1331 - Februari 1955, Hendrik Ido Ambacht, 1955, p.12. Zie ook kaarten achter de pagina's 4 en 12.

2* J.C. Kort, Het archief van de Graven van Holland, inv.nr. 280, fo 228v; zie ook Jorissen, p. 12.

- 3* AGH, inv. Nr. 280, fo 41v; zie ook Jorissen p. 12.
- 4* Sint Margrietendag valt op 13 juli
- 5* Leenregisters van het Huis Wassenaar, register B, fo 59.
- 6* Inv.nrs. 1-13.
- 7* C. Hoek, De Leenkamer van Heerjansdam, 1345-1734, in: "Ons Voorgeslacht", jrg. 33, 1978, pagina's 68-75, welk leenhof is verenigd met dat van Wassenaar.
- 8* Nederlands Adelsboek 1983. Zie ook hierna blz. III.
- 9* Maandblad "De Nederlandsche Leeuw", 1943, p. 169.
- 10* Dr. G.D.J. Schotel, Geschied-, Letter- en Oudheidkundige Uitspanningen, 1840, p. 53-128.
- 11* J.C. Kort, Het archief van de familie Van Matenesse van de heerlijkheid Matenesse, 1251-1917. Rijksarchief Zuid-Holland, 's-Gravenhage, 1988, Inleiding, pagina's XIII-XVI.
- 12* Inv.nr. 15.
- 13* G.M. van Aalst, Het archief van de N.V. Maatschappij Van Nassau la Lecq, (12274) 1888-1947. 's-Gravenhage, 1985, inv. 1022-1028.
- 14* J.P.M. Vaissier, Inventaris van het archief Van Hardenbroek, 1939, inv. nrs. 985, 1015, 1971 en 1981.
- 15* G.M. van Aalst, Het archief van de familie del Court van Krimpen (1506). 1611-1979. 's-Gravenhage, 1986. Zie ook de noten 11 en 13.

Ambachtsheerlijkheid Kleine Lindt. Dordrecht, 13 december 1832.

HoogWelGeboren Heer!

Wij hebben de eer UHWGeb: te berigten, dat de likwidatien over 1831, UHWgeb: door Vriendelijke tusschenkomst van den Heere E.L. Baron van Hardenbroek zullen geworden, volgens deselve likwidatien komt UHWgeb: tot saldo *f* 226:39:

In voldoening waarvan wij de eer hebben UHWgeb: hierbij te lemiteren.

Aangaande de Huur van het Veer van de Kleine Lindt op Dordrecht en Rotterdam, hetwelk *f* 32: heeft opgebracht moeten wij aanmerken, dat het niet dan met de grootste moeite is, dat wij daarvoor over 1831 en 1832 bedongen hebben *f* 18: 's jaars, zeedert dat men de meeste Heerlijke Rechten den bodem heeft ingeslagen en ieder welke Patent neemt, als Schipper Varen kan, is gemeld Veer Zoo slegt van opbrengst geworden, dat het niet dan met moeite is, dat wij Van der Meer hebben kunnen overhalen 't zelve nog tegen *f* 18: 's jaars te blijven bedienen, en nog wil hij zich daartoe voor geen zeven jaren verbinden, maar wel zonder Huurcontract van jaar tot jaar weder inhuuren: - geen middel wetende van het gemelde veer andersints in stand te houden, hebben wij daartoe in UHWgeb: belang wel moeten overgaan, in hoop van verbetering, want ligt het Veer eens geheel stil, dan zal het moeite kosten 't zelve weer te herstellen -

Wij hebben de eer ons steeds met de meeste Hoogachting te noemen

HoogWelgeborenHeer!
UHGeb: Dienaren
Verhoeff & Maritz

Ambachtsheerlijkheid Kleine Lindt

Den Heere G.C.D. Baron van Hardenbroek
van Hardenbroek

Heere van de Kleine Lindt etc.etc.
op den Huize Hardenbroek
bij Neerlangbroek
Provincie Utrecht

Dordrecht 8 Julij 1861

HoogWelGeboren Heer,

In antwoord op UHWgeb. Zeer geëerde van de 3^e dezer, hebben wij de eer UHWgeb. te berigten dat er tegenwoordig vrij gunstig gevischt wordt op de Zalmzegenvisscherij liggende in de rivier de Maas, ter hoogte van de Kleine Lindt en andere Gemeenten, in het vischwater toebehoorende aan den Heer van Brien en van de Groote Lindt.

In vroegere jaren had de Kleine Lindt eene Steekvisscherij op Zalm, doch reeds sedert 1797 is die door verdrooging der rivier aldaar geheel vervallen.

Wij maken van deze gelegenheid gebruik om UHWgeb: kennis te geven dat de revenuen van de Kleine Lindt, eene vermindering zullen ondergaan, dien de Veerschipper van de Kleine Lindt op Dordrecht en Rotterdam sedert 31 December 1860 weigert zijn recognitie of huur van f 12,- 's jaars langer te betalen;

Volgens de tegenwoordige Gemeentewet in verband met de Grondwet, hebben zoodanige Schippers geene aanstelling van de Ambachtsheeren meer nodig, maar worden zij door het Gemeentebestuur aangesteld, zoodat wanneer zij weigerachtig zijn te betalen, daarmee niets te doen valt. In verscheiden Heerlijkheden onder onze administratie hebben zich hetzelfde en dergelijke gevallen voorgedaan en hebben de Ambachtsheeren daarin wel moeten berusten.

De eenige opbrengst van de Kleine Lindt blijft nu, de helft in de pacht van de Zetvisscherij van den Polder de Hooge Nes ter sommen van f 11.- 's jaars.

Met de meeste hoogachting hebben wij de eer ons te noemen

HoogWelgeboren Heer
UHWgeb. Dienaren
C. & H. Maritz

ANNEXATIEPLANNEN. HET GESOL MET ZWIJNDRECHT

Wat vooraf ging. Dordrecht begon al vorige eeuw een begerig oog op Zwijndrecht te werpen. In 1901 was het zover. Dordrecht zou Zwijndrecht annexeren. Iedereen was voor; B en W van Dordt, Provinciale Staten, zelfs de Zwijndrechtse gemeenteraad. Maar er was buiten de Dordtse raad gerekend. Het voorstel werd afgestemd. In 1917 probeerde Dordt het nog een keer. Nu waren Gedeputeerde Staten en Zwijndrecht tegen. Het voorstel ging in de kast. Zou Dordt de buurman aan de andere zijde van de Oude Maas voortaan een zelfstandig bestaan gunnen?

Al in 1925 probeerde Dordrecht het nog eens. Eind van dat jaar kregen de Haagse ambtenaren weer eens een brief van Dordt. Of er nu toch nog niet eens over annexatie van Zwijndrecht gesproken kon worden?

Gedeputeerde Staten zagen echter geen termen aanwezig, zoals dat in ambtelijke kringen heette. Dat besluit schrok Dordt allesbehalve af. In november 1926 werd er toch in de Dordtse raad over gediscussieerd. In Zwijndrecht hadden ze inmiddels al ervaring met het Dordtse gedram en zagen de bui dus al aankomen. Voordat er ook maar iets officieels bekend was, werd er al in de Zwijndrechtse raad over gestemd. In december 1926 werd het annexatieplan met 12 stemmen voor en 3 (S.D.A.P.-)stemmen tegen verworpen. Het voorstel van Dordt verdween weer in de kast. Maar niet voor lang.

1938

In 1938 begon Zwijndrecht in het kader van de werkverschaffing met de havenaanleg aan de oever van de Oude Maas in het zogenaamde Buitenland.

Nu was het burgemeester Bleeker bij wie de schrik om het hart sloeg. Hij was de vierde Dordtse eerste burger die zich met de uitbreidingsplannen bezighield.

Bleeker vreesde de concurrentie van de Zwijndrechtse haven. De Dordtse zeehaven, in 1930 officieel geopend, leverde namelijk jaarlijks behoorlijke verliezen op. Eigenlijk lag de haven helemaal verkeerd: aan de verkeerde kant van het water en aan de verkeerde kant van de

spoorweg. Maar dat had de stad aan zichzelf te wijten. In 1901 had het de kans om Zwijndrecht in te pikken voorbij laten gaan.

Het offensief op Zwijndrecht werd nu verhevigd ingezet. Zwijndrecht werd uitgemaakt voor parasiet. Het dorp had nooit bijgedragen aan de goede waterweg, maar wilde er wel alle vruchten van plukken. Ziekenhuizen, scholen, industrieën en winkels waren in de grote stad Dordrecht. Het dorp was volledig afhankelijk van Dordt. Er was maar een oplossing voor: annexatie.

Nieuwjaarsrede

Te zijner tijd was voor Dordt blijkbaar niet zo lang. Al een maand later waarschuwde burgemeester Bleeker in zijn nieuwjaarsrede Zwijndrecht: *Onmiddellijk stoppen met de havenaanleg anders zal Zwijndrecht geannexeerd worden.*

Het antwoord kwam in februari 1940 van burgemeester Jansen Maneschijn die zich tegen een journalist van de Dordrechtsche Courant liet ontvallen:

“De plannen van jullie zijn uit het jaar nul en waard om in het museum van oudheden en curiositeiten te worden opgeborgen. Probeer eerst Dordt maar eens wat florissanter te maken. Het plan is te dwaas om over te spreken.”

Tijdens de gemeenteraadsvergadering was de burgemeester wat diplomatieker: *De annexatieplannen van Dordrecht moeten op een misverstand berusten.*

Dordt kwam echter steeds sterker te staan,. De verkeersbrug over de Oude Maas was inmiddels geopend en daardoor waren de twee gemeenten in elk geval figuurlijk wat naar elkaar toe gegroeid. Bovendien was Zwijndrecht al lang geen tuindersdorpje meer; 75% van de bevolking werkte in de (Dordtse) industrie.

Ondanks de Tweede Wereldoorlog zette Dordt de strijd voort. En de stad wilde meer. In december 1940 werd voor het eerst gesproken over een samensmelting van Dordt, Zwijndrecht en Dubbeldam. Maar in het laatste dorp had de stad niet echt veel interesse. Het ging om de rechteroever van de Oude Maas.

Het zag er naar uit dat Dordt de slag ging winnen. Er werd namelijk nog een ijzersterk argument gevonden. Rotterdam annexeerde ook de ene gemeente na de andere en had al een begerig oog laten vallen op het

Develdorp. De Maasstad had zelfs al wat terreinen in Zwijndrecht aangekocht.

In juli 1942 volgden geheime besprekingen in het Dordtse stadhuis, waarbij alle argumenten nogmaals naar voren kwamen: havenaanleg, parasiteren en de samenstelling van de bevolking.

Met nadruk werd aan het einde van de vergadering gevraagd geen ruchtbaarheid aan de bespreking te geven.

Vrede

Toch gebeurde er verder niets. Pas eind 1945 haalde Dordt het plan weer tevoorschijn. Er was inmiddels vrede in Nederland. De strijd tussen Zwijndrecht en Dordrecht kon dus weer opblaaien. Nu ging het hard tegen hard. De uitbreidingsdrang van Dordrecht werd zelfs vergeleken met die van Hitler. En ook het feit dat burgemeester Bleeker tijdens de oorlog niet was afgetreden werd breed uitgemeten in de brievenrubrieken van de plaatselijke kranten.

Dordt vond dat Zwijndrecht geen recht had op zelfstandigheid; dat bewees het begrotingstekort van vier ton.

De merkwaardigste vergelijking werd door een briefschrijver in de Dordrechtsche Courant getrokken. De samenvoeging van Dordrecht en Zwijndrecht was als een huwelijk.

De vrouw wordt volkomen “geannexeerd” door een man, zij verliest bij een normaal huwelijk het zelfbeschikkingsrecht over haar vermogen, ja zelfs tot in zekere opzicht haar familienaam. Toch worden in de meeste gevallen beide partijen er beter van. Maar Vrouwe Zwijndrecht moest dan wel gedwongen worden door Vadertje Staat.

Kinderen

Het Dordtse stadhuis produceerde weer tonnen papier. Elke gemeentelijke dienst werd ingeschakeld. Zo werd bekeken hoeveel Zwijndrechtse kinderen Dordtse scholen bezochten en hoeveel Zwijndrechtenaren in Dordtse bedrijven werken.

Zelfs de politieke verschillen tussen het christelijke Zwijndrecht en rode Dordrecht kwamen aan de orde.

Maar nog steeds wilde Dordt alleen naar de overzijde van de rivier. Dubbeldam bleef buiten beeld.

In februari 1947 richtte de stad zich weer tot koningin Wilhelmina. Zwijndrecht wilde eigenlijk helemaal geen overleg met Dordt, maar in

maart 1947 volgde toch een vertrouwelijk gesprek uit “natuurlijk courtoisie” tussen Dordt, Zwijndrecht, Dubbeldam en Sliedrecht dat de polder Kraayestein zou moeten afstaan.

In Zwijndrecht werd voor de zoveelste keer gestemd. Vijf van de veertien raadsleden waren voor. Zij hadden als argumentatie dat ze liever Dordtenaren werden dan Rotterdammers. Het merendeel van de raadsleden wilde Zwijndrechtenaar blijven.

In februari 1952, vijf jaar na het verzoek van Dordt, kwam het Provinciaal Bestuur met een besluit. H.M. de Koningin werd geadviseerd het verzoek tot samenvoeging (gedaan in 1947!) niet in behandeling te nemen.

Dordrecht richtte zich nu volledig op Dubbeldam, waarvoor nooit echt belangstelling was geweest. In 1960 werd die gemeente geannexeerd, samen met een klein stukje Sliedrecht.

Tegenwoordig is het hele Eiland van Dordrecht Dordts grondgebied. Aan de overkant van de Oude Maas ligt nog steeds het zelfstandige Zwijndrecht.

J. Bouman

GEMEENTEKLOKKEN

(Overgenomen uit VNG-magazine van 6 oktober 2000)

Omstreeks 1890 klaagden steeds meer Nederlanders over het ontbreken van een voor het hele land geldende klokkentijd.

Iedere gemeente stelde haar eigen tijd vast. Zo had men de Groningse tijd, de Leeuwardense tijd, de Middelburgse tijd en dat was natuurlijk zeer verwarrend.

De torenklok gaf de plaatselijke tijd aan en daarvoor was het gemeentebestuur verantwoordelijk. Maar als de toren niet in onderhoud en beheer van de gemeente was, maar eigendom van de kerkelijke gemeente, dan was het kerkbestuur verantwoordelijk voor de tijdsaanduiding.

Daardoor kon er zelfs tijdsverschil zijn tussen dorpen in één gemeente en dat was soms tamelijk groot. Op het platteland werkte men met de tijd die men hoorde: het slaan van de torenklok. Zomers als er geoogst moest worden, schenen de uren voor de landarbeiders langer te duren dan ‘s winters en dat was vaak niet alleen schijn.

De twee grote spoorwegmaatschappijen gingen in verband met internationale verplichtingen in 1890 over op de Greenwich tijd. Voor minister Tak van Poortvliet van Binnenlandse Zaken was dat aanleiding om de gemeentebesturen in overweging te geven eveneens die tijd in te voeren. Maar verder wilde hij niet gaan. De regeling der gemeenteklokken was volgens hem een zaak waarin de plaatselijke besturen geheel vrij waren. En zo zal het blijven, verklaarde hij in de Tweede Kamer, toen Gerard Beelaerts van Blokland hem interpelleerde. Beelaerts van Blokland pleitte voor een nationale regeling bij wet, maar Tak van Poortvliet voelde daar niets voor. Hij vond het zelfs hoogst bedenkelijk als de regering de plaatselijke besturen een eeuwenoude bevoegdheid zou afnemen.

Maar we hebben voor de munten, de maten en de gewichten toch ook een nationaal stelsel, werd hem in de Kamer tegengeworpen. De gemeenten kunnen nu de tijd kiezen die zij willen, de middelbare tijd, de zonnetijd, de ware tijd en die kunnen onderling wel een kwartier verschillen en de minister staat er bij met zijn handen in zijn zakken en zegt: u gaat uw gang maar. Wel, dat deden de gemeenten dan ook. In de gemeente Baflo hadden vier dorpen vier verschillende tijden. In de gemeenten Etten en Leur had Leur de Amsterdamse tijd, Etten de Greenwich en de buurgemeente Princenhage scheelde daar weer 25 minuten mee.

Tramwegmaatschappijen in een zelfde streek gebruikten verschillende klokkentijden. Het was een warboel.

Een jaar later kreeg Beelaerts het grootste deel van de Kamer mee voor een motie waarin een wettelijke regeling werd gevraagd. Minister Sam van Houten, die Tak was opgevolgd, diende een wetsontwerp in waarin hij de Greenwich tijd als nationale tijd voorschreef. Na een schriftelijke voorbereiding, kwam dat echter niet in openbare behandeling. Pas in 1906 probeerde minister Rink het nog eens. Hij stelde de Midden-Europese tijd voor. Na een moeizame schriftelijke voorbereiding zag het er niet naar uit, dat de Kamer het eens zou worden over de te kiezen tijdregeling. Te elfder ure echter diende minister Heemskerk -op Binnenlandse Zaken zaten de bewindslieden ook vroeger nooit zo erg lang- een nota van wijziging in, waarbij hij koos voor de Amsterdamse tijd die min of meer tussen die van Greenwich en Midden-Europa lag.

De Spoorwegen hadden laten weten, dat zij die tijd ook in hun dienstregelingen zouden gebruiken als de wetgever er een nationale tijd van zou maken. Heemskerk, die zowel tegen de Greenwich als tegen de Midden-Europese tijd was, voerde daarna het wetsontwerp zonder problemen naar het staatsblad.

Op 1 mei 1909 om middernacht werd de wet van kracht en kreeg heel Nederland overal dezelfde klokkentijd. De wet betekende het einde van een curieuze gemeentelijke bevoegdheid. Tak van Poortvliet die haar principieel had willen handhaven, heeft dat niet meer beleefd. Hij stierf in 1904 in zijn woning aan de Sophialaan in Den Haag, een fraai pand waarin tegenwoordig de VNG Uitgeverij is gevestigd. Ook het Kamerlid Beelaerts van Blokland, dat in 1892 Tak van Poortvliet had geïnterpelleerd en op wiens naam de motie stond waarin de Kamer in 1895 met veronachtzaming van de gemeentelijke autonomie een wettelijke regeling eiste, heeft dat niet meer meegemaakt. Hij overleed op een zondagochtend in 1897 aan het eind van een dienst in de Willemkerk in Den Haag, op het adres dus waar tegenwoordig de Vereniging van Nederlandse Gemeenten waakt over de gemeentelijke zelfstandigheid.

D. Hillenius

EEN SPANNEND AVONTUUR OP DE OUDE MAAS

Oktober 1944.

Na de chaos van Dolle Dinsdag 5 september, we dachten toen dat we bevrijd werden, hadden we geen school meer. Ik ging naar de ambachtsschool in Dordrecht aan de Reeweg.

Hoe was de toestand toen?

Het was een spannende tijd, overal waar je heen ging moest je lopen, omdat de meeste fietsen waren ingepikt door de Duitsers. Mijn vader had nog een goede fiets met massieve banden. Deze banden waren gemaakt van oude autobanden, door fietsenmaker van Etten van het Veerplein.

Wat het eten betreft, we hadden ons tot dan toe aardig kunnen redden. We hadden een paar melkgeiten, die zorgden in het voorjaar en de zomer voor melk. Verder konijnen voor wat extra vlees. Dit hield natuurlijk wel in dat we altijd in de weer waren met gras snijden e.d..

Jaap den Hoed met zijn zoon Kees 1942

Ik herinner me nog dat de N.S.B. met een deurcollecte liep voor de Winterhulp. Wij riepen ze als jongens dan na: “Liever een knoop van mijn gulp, dan een cent voor de winterhulp”.

Veel mensen probeerden met de hongerwinter van 1944 voor de deur zo veel mogelijk etenswaren en brandstof te krijgen. Zo was mijn vader hier ook steeds mee bezig. Wij waren een gezin van zeven personen, vader, moeder, drie zonen (waarvan ik de jongste van 14) en twee dochters. Er was dus heel wat nodig om dit gezin van eten te voorzien. We aten twee keer per dag aardappelen, want brood was er alleen maar voor ‘s ochtends. Het gerucht ging dat er bij boeren in Dubbeldam aardappelen te koop waren. Mijn vader Jaap den Hoed en ik gingen er met de handkar naar toe. Uiteraard op klompen (die verzoold waren) want schoenen waren schaars. Het ging van de Onderdijk af, via de Noorderstoep bij het park over de dijk, de brug op naar Dordrecht. Met de handkar was het een hele klus de brug op. We waren net boven, toen we aangehouden werden door controleurs. Eén hiervan bleek een oomzegger van mijn vader, die vroeg “Ome Jaap, je gaat toch geen aardappels halen? Je komt de brug en het

pont niet over hoor, alles wordt in beslag genomen”. “Nee”, zei mijn vader, we gaan bieten halen. Dan is het goed, antwoordde de neef.

Uiteindelijk arriveerden we na wat zoeken bij een boer in Dubbeldam. Mijn vader kreeg het voor elkaar om vier mud (à 70 kg) aardappelen te kopen. Toen kwam natuurlijk de vraag, hoe krijgen we dit thuis,

Mijn vader werkte in die tijd bij scheepswerf Gebr. Kooiman in Zwijndrecht. Zo kwam hij voor zijn werk wel eens bij scheepswerf Penn en Bauduin in de Glazenstraat in Dordrecht. Het geluk wilde dat in de Glazenstraat ook nog familie van ons woonde. We hebben de aardappelen eerst hier naar toe gebracht. Mijn vader is toen naar de baas van de scheepswerf gegaan, die hij persoonlijk kende. Hij heeft gevraagd of we de volgende dag met een roeiboot via de werf de aardappelen mochten halen. Dit was gelukkig geen probleem, hij ging akkoord. Zo gingen we die avond met een lege handkar weer naar huis, zonder bieten (en aardappelen), maar met een goed gevoel.

De volgende dag.....

De volgende dag de tocht over de Oude Maas bij Zwijndrecht naar Dordrecht en terug. Dit is mij mijn hele leven bijgebleven, als de dag van gisteren. De weersvooruitzichten waren niet goed, zwaar bewolkt. Zou het gaan regenen?

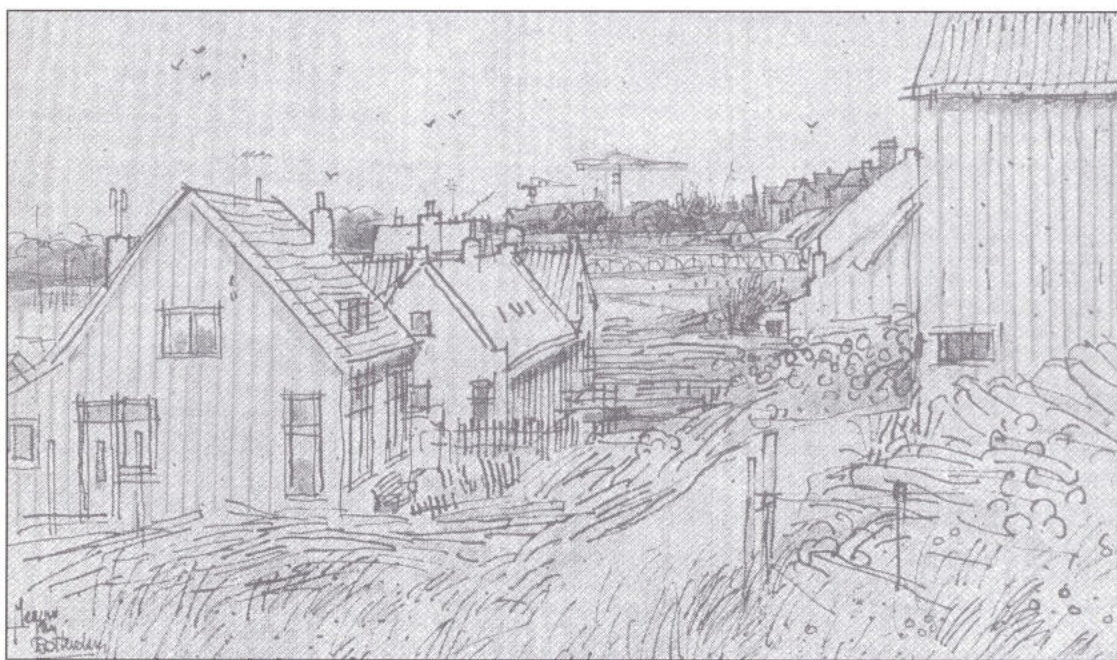
We waagden het er toch op. We vertrokken vanuit de smalle haven die liep vanaf de dijk, met aan de ene kant de kade van het Balkengat en aan de andere kant het bedrijf van P. van Leeuwen buizen. Met een lege roeiboot was het goed te doen, na ruim 3 km. roeien kwamen we aan bij de werf van Penn en Bauduin. Na veel sjouwen hebben we de bijna 300 kg. aardappelen in de roeiboot gekregen. De boot lag er behoorlijk laag van.

Zo begonnen we de terugtocht over de rivier, waar we hachelijke momenten hebben meegemaakt. De vraag was natuurlijk of we nog aangehouden zouden worden door Duitse patrouilleboten. Mijn vader, met zijn 46 jaar in de kracht van zijn leven, zat aan de riemen. We roeiden eerst onder de bruggen door, waarna we koers zetten naar de Zwijndrechtse kant, richting het Witte Paard. We waren net in het midden van de Oude Maas, toen een Duits patrouillevaartuig met een hakenkruis in top, ons met grote snelheid naderde. Zou hij ons aanhouden? De angst sloeg ons om het hart. Gelukkig minderden ze geen vaart en met grote snelheid passeerden ze ons, maar lieten hele grote golven achter. Mijn

vader pareerde deze met grote moeite door recht op de golven in te sturen, die angstaanjagend op ons af kwamen. Het is een wonder dat we door die hoge golven heen gekomen zijn met de zware lading aan boord.

We naderden gelukkig de Zwijndrechtse kant, waar we langs het pontengat en Zomerlust de Oostkeetshaven passeerden. Spoedig hierna naderden we de molen Welgelegen (toen ook al zonder wieken), die aan de kop van het haventje stond dat we in moesten. De molen maakte toen deel uit van het bedrijf van Van Epenhuizen, met als werkbaas Dirk Wink. Aan de andere kant van het haventje stonden de huizen van houthandel Visser, waar toen de families Van Wuijckhuijse en De Deugd woonden.

Met een opgelucht gevoel roeiden we het haventje in tot aan de dijk, waar we met vereende krachten de roeiboot geklost hebben. Wat waren we gelukkig toen we 's avonds met het hele gezin bij de brandende carbidlamp op tafel, konden nagenieten van deze geslaagde tocht.

Het buurtje aan de Onderdijk ook wel de Slijmput genoemd.

Wij woonden aan de binnenkant van de dijk, aan de Onderdijkse Rijweg 65, naast Daantje de Snoo (de melkboer). Het buurtje waar we woonden, noemde men in de volksmond ook wel de slijmput.

Dit waren de belevenissen van mijn vader en mij op en rondom de Oude Maas in het jaar 1944.

C.J. den Hoed

Geschiedenis Gereformeerde Gemeente (Petrakerk) Hendrik-Ido-Ambacht

Inleiding

We schrijven 1930 als de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeente van Hendrik-Ido-Ambacht een aanvang neemt. Landelijk bestaat het kerkverband dan intussen 23 jaar. In 1907 zijn de Gereformeerde Gemeenten ontstaan door het samengaan van twee kleine kerkverbanden - de zgn. Kruisgemeenten (ontstaan n.a.v. de Afscheiding van 1834) en de Ledeboeriaanse Gemeenten (ontstaan vanaf 1840) - waarbij zich enkele losse gemeenten voegen, die bij geen enkel kerkverband behoorden.

In 1930 vinden we in Hendrik-Ido-Ambacht een Nederlandse Hervormde Gemeente (de Dorpskerk) en een Gereformeerde Kerk aan de Paulusweg. Aan de Onderdijkse Rijweg bevindt zich een kerkgebouw, dat zal uitgroeien tot de Vrije Oud Gereformeerde Gemeente. In de jaren dertig is er aan de Veersedijk ook nog een kerkgebouw van de Hervormde Gemeente, waar door de week Bijbellezingen worden gehouden.

Er wonen dan in Ambacht ook mensen, die lid zijn van de Gereformeerde Gemeente. Zij gaan ter kerke in Ridderkerk, waar zich aan de Lagendijk een kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente bevindt. Elke zondag begeven zij zich onder allerlei weersomstandigheden te voet via de toen nog onverharde Achterambachtseweg of via de Molendijk naar de nabuurgemeente om de zgn. schriftuurlijk-bevindelijke prediking te horen.¹

De lange voetreis heeft er zeker toe bijgedragen dat de wens ontstond om ook in Ambacht de begeerde prediking te kunnen beluisteren.

Volledigheidshalve dient te worden vermeld, dat er in die tijd ook 'sympathisanten' van de in de Gereformeerde Gemeente gebrachte prediking lid zijn van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Zwijndrecht. Zij hebben er wekelijks een lange voettocht via de oude Krommeweg voor over om aan de Burgemeester De Bruïnelaan naar de kerk te kunnen gaan.

Voorgeschiedenis

Een gedeelte van deze mensen treft elkaar geregeld ook doordeweeks wel aan op de veerpont van Zwijndrecht naar Dordrecht. Zij wonen daar wekelijks een kerkdienst bij van een zekere ds. Rustige, predikant van een vrije gemeente in Hierden.² De begeerte ontstaat onder hen om deze dominee ook eens in Ambacht te laten preken.

Er wordt een bespreking gehouden ten huize van de heer W. Buitendijk, Dorpsstraat 113.³ Het blijkt al gauw dat er gedachten ontstaan om een soort gemeente te stichten, die verschillende predikanten kan uitnodigen, terwijl men 's zondags ook leesdiensten wil beleggen, waar een op schrift gestelde preek gelezen wordt als men geen predikant kan krijgen.

In het bestuur nemen zitting Joh. Alderliesten, T. van Kooten en Joh. van der Poel.⁴ Later wordt dit bestuur nog uitgebreid met D. Bravenboer en J. van Vliet.

Joh. Alderliesten heeft men op het oog om 's zondags een preek te lezen. Het vinden van een geschikte vergaderruimte blijkt een probleem. Na enkele vergeefse pogingen stelt eerder genoemde heer Buitendijk een gedeelte van de werkplaats bij zijn woning aan de Dorpsstraat beschikbaar. Deze werkplaats wordt gebruikt voor het maken van roeiboten en vletten. Diens bereidheid zal best een flinke beperking in diens bedrijfsvoering hebben betekend.

Een gedeelte van de werkplaats moet worden afgeschoten en betimmerd. Ook moeten er banken in komen. Om het één en ander te bekostigen gaat het bestuur bij sympathisanten met een lijst rond. De opbrengst van deze rondgang blijkt alle verwachtingen te overtreffen ondanks de economische crisis, waarin we dan verkeren. Hierdoor is het mogelijk om de schuur te betimmeren en oude banken te kopen. Voor de vrouwen komen er klapstoelen - oud en ongemakkelijk - maar men is er tevreden mee. Ook weet men in het bezit te komen van een preekstoel, een lezenaar en een orgel. De vloer van de geïmproviseerde kerkzaal blijkt geen deugdelijke verharding te hebben. Men brengt daarom een koolasverharding aan, die slechts een betrekkelijke verbetering betekent want de poten van de klapstoeltjes zakken er toch in weg. Een klein aanbouwje wordt ingericht als consistorie. Daarmee is eind april alles gereed.

Eerdergenoemde ds. Rustige wordt uitgenodigd om de eerste dienst te leiden, Voor een gehoor van meer dan 200 luisteraars gaat hij op 3 mei 1930 voor. Vanaf die tijd wordt er elke zondag twee keer een dienst gehouden. Ook doordeweeks wordt er regelmatig een kerkdienst belegd. Er gaan dan allerlei predikers voor. Op zondag wordt er tweemaal een preek gelezen door J. Alderliesten en D. Bravenboer. Een enkele keer is er dat jaar op zondag een dominee voorgegaan.

De Dorpsstraat ter hoogte van nummer 113 waar, in de schuur van W. Buitendijk, de Gereformeerde Gemeente tussen 1930 en 1936 haar kerkdiensten hield.

Kort na de start ontstaan er helaas moeilijkheden binnen het bestuur, die onoplosbaar blijken te zijn. Er doen zich zaken voor, waarover men geen overeenstemming kan verkrijgen. Dit leidt er toe dat sommige bestuursleden bedanken. Het blijkt niet mogelijk hen te vervangen. Begin november wordt tenslotte besloten de diensten te beëindigen. Er is in deze periode nimmer sprake geweest van een echte kerkelijke gemeente, met een eigen kerkenraad; laat staan dat er gesproken kon worden van een Gereformeerde Gemeente.

Het begin

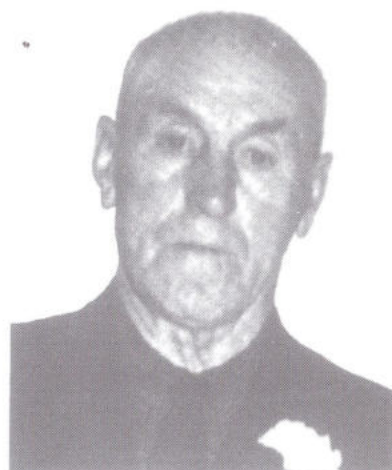
Daar komt tegen het eind van 1930 verandering in. Bij enkele bestuursleden van het eerste uur, waaronder de eerdergenoemde Joh. van der Poel en een zekere J. Penning, ontstaat de wens om een Gereformeerde Gemeente te stichten. Zoals hiervoor opgemerkt, wonen er in Ambacht leden van de Gereformeerde Gemeente van Ridderkerk. Beide genoemde broeders bezoeken deze leden. Verschillende leden tekenen het door Van der Poel en Penning opgestelde verzoek aan de kerkenraad van Ridderkerk, om in Ambacht een afdeling van de Gereformeerde Gemeente te stichten, die later zou kunnen uitgroeien tot een zelfstandige gemeente. De initiatiefnemers krijgen o.m. steun van C. de Zeeuw, in die tijd een bekende Ambachter, die een bodedienst onderhoudt op Dordrecht. De Zeeuw blijkt uit eigen financiële middelen reeds banken en stoelen gekocht te hebben, die bij de opgeheven samenkomsten hebben dienst gedaan. Hij huurt ook vast de eerder gebruikte vlettenschuur van Buitendijk om er kerkdiensten in de kunnen gaan houden. De meeste plannen worden bij hem thuis beraamd. Hierbij is ook J. de Wit aanwezig.

De gemeente Ridderkerk reageert positief op het verzoek vanuit Ambacht. Onder verantwoordelijkheid van de kerkelijke gemeente van Ridderkerk wordt op 27 november 1930 in Ambacht een vergadering belegd. Twaalf mansleden van de Gereformeerde Gemeente te Ridderkerk die in Ambacht wonen, bezoeken de vergadering. Het zijn de heren C. van Es, A. Penning, B. Plaisier, A. Scheurwater, Joh. Scheurwater, T.A. Scheurwater, E. Schouten, L. Stolk, A. Verhoeven, A. van Vliet, J. de Wit en C. de Zeeuw. Enkele sympathisanten, woonachtig aan de Pruimendijk, geven er voorlopig nog de voorkeur aan om in Ridderkerk lid te blijven. Ze willen eerst afwachten.

Tijdens de vergadering van 27 november 1930 wordt besloten om een voorlopig bestuur te kiezen, dat de lopende zaken zal afhandelen onder leiding van de Ridderkerkse kerkenraad. In het bestuur worden gekozen L. Stolk, die voorzitter wordt, J. de Wit wordt scriba (secretaris), C. de Zeeuw kerkmeester (penningmeester) en A. Scheurwater armmeester (penningmeester diaconie).

L. Stolk
ouderling 1931-1959

G. Kok
ouderling 1931-1965

J. de Wit
diaken 1931-1938

C. de Zeeuw
diaken 1931-1946

A. Scheurwater
diaken 1931-1938

L. Stolk en G. Kok zijn in 1931 de eerste ouderlingen; J. de Wit, C. de Zeeuw en A. Scheurwater zijn de eerste diakenen van de jonge gemeente.

De ouderlingen van Ridderkerk leiden elke zondag bij toerbeurt de diensten in Ambacht. De eerste kerkdiensten worden gehouden op zondag 7 december 1930. De Ridderkerkse ouderling G. Kok, woonachtig in de Pruimendijk, gaat tijdens de eerste leesdienst voor.

Er blijkt sprake van een goede opkomst. Dit zet zich de komende maanden voort. Hierop besluit de kerkenraad van Ridderkerk al in de loop van 1931 aan de classis Dordrecht te verzoeken om de Ambachtse afdeling te erkennen als zelfstandige gemeente. Aldus wordt besloten.

Onder leiding van Ds. A. van Dijke, predikant van de Gereformeerde Gemeente van Nieuw-Beijerland, wordt er dan op 14 september 1931 een ledenvergadering gehouden, waar de eerste echte kerkenraad wordt gekozen. Tot ouderling worden gekozen: G. Kok, L. Stolk en S. Verhoeven. Diaken worden A. Scheurwater, J. de Wit en C. de Zeeuw. Vier van hen maakten reeds deel uit van het voorlopig bestuur. Zij worden bevestigd tijdens een kerkdienst die precies een week later, op 21 september wordt gehouden. Die datum geldt tevens als de officiële oprichtingsdatum (instituering) van de plaatselijke Gereformeerde Gemeente. Tijdens de eerste kerkenraadsvergadering wordt Adr. de Wit benoemd als de eerste koster.

Een eigen kerkgebouw

De gemeente komt de eerste tijd bijeen in de al eerder genoemde schuur van W. Buitendijk. Reeds aan het begin van 1933 wordt er tijdens een ledenvergadering gesproken over het bouwen van een eigen kerkgebouw. Dat mag voor die tijd best opvallend worden genoemd. Het bouwen van een eigen kerkgebouw is een kostbare zaak. 1933 behoort tot de jaren die bekend staan als de tijd van de economische crisis. Duizenden mensen moeten leven van 'de steun', terwijl het inkomen van de werkenden veelal duidend lager werd. Dit had uiteraard ook gevolgen voor de inkomsten van kerk en diaconie. Hoewel uiteindelijk besloten werd om het huurcontract met Buitendijk te verlengen werd toch begin 1933 besloten om vast een kapitaal te gaan vormen voor grondaankoop en kerkbouw. Tijdens de genoemde ledenvergadering wordt de eerste collecte gehouden, die f 3,08 opbracht. Enige maanden later vergadert de ledenvergadering opnieuw over kerkbouw. Iemand heeft grond te koop op een gunstige plaats tegen een prijs van drie gulden per vierkante meter. Na breedvoerige besprekingen oordeelt de vergadering, dat het financieel niet mogelijk is. Men besluit voorlopig van nieuwbouw af te zien.

Korte tijd later zijn de leden weer in vergadering bijeen. Buitendijk wil zijn vlettenschuur aan de kerk verkopen. De leden moeten dan kiezen tussen nieuwbouw of aankoop van de vlettenschuur, waarin men thans vergadert. Wanneer aan het eind van de beraadslaging er een stemming wordt gehouden kiezen 23 leden voor nieuwbouw en 10 voor aankoop van de bestaande vergaderruimte.

De kerkenraad gaat hierna over tot uitvoering van het besluit. Er wordt een bouwcommissie gevormd. Behalve de kerkenraadsleden hebben de heren P. Kok en L. de Lijster hierin zitting.

Op 3 oktober 1934 vragen zij in een vergadering de leden volmacht om grond aan te mogen kopen. Er blijkt nogal wat oppositie in de vergadering, want de scriba notuleert: 'De gesprekken waren zeer verschillend aangaande de nieuwe kerk'. Uiteindelijk krijgt de kerkenraad na veel discussie de gevraagd volmacht.

Op 5 augustus 1935 kan de kerkenraad medelen, dat er duizend vierkante meter grond is gekocht aan de Kerkstraat van A. Plaisier, de boer van de bekende Kastanjehoeve,⁵ voor f 2.600,-. Ook zijn de bouwplannen intussen goedgekeurd.⁶

Medio december 1935 is er voldoende geld bij elkaar – al dan niet geleend – om met de bouw te beginnen. De eerder genoemde L. de Lijster wordt benoemd tot opzichter. Hij is ook verantwoordelijk voor het ontwerp.

Er wordt een aanbesteding gehouden. Gebr. Nic. en J. Scheurwater uit Ambacht zal het metselwerk uitvoeren. Het timmerwerk wordt verzorgd door de fa. Bak en de Jong uit de Pruimendijk. Loodgieter is het Ambachtse bedrijf Seton en de fa. Sterk uit Zwijndrecht is verantwoordelijk voor het schilderwerk. De totale bouwsom beloopt een bedrag van f 9.000,-.

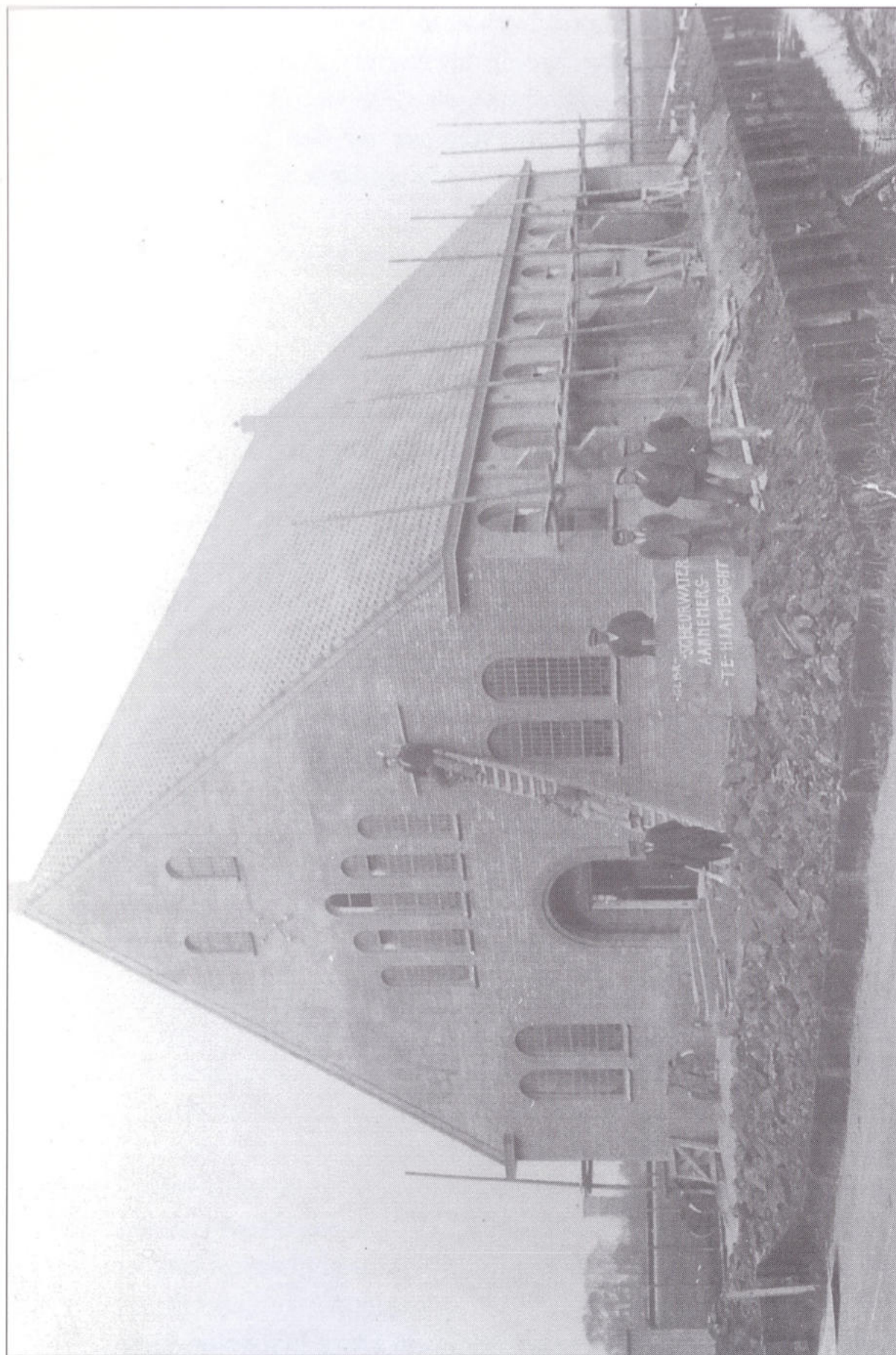
Er is nog sprake van een tegenvaller, omdat blijkt, dat het gebouw onderheid moet worden. Met een handhei worden voor f 490,- de nodige houten palen in de grond geslagen.

Op 7 maart 1936 vindt eerste steenlegging plaats door ouderling L. Stolk de voorzitter van de kerkenraad.

De bouw verloopt voorspoedig, want op 11 juni van hetzelfde jaar wordt het kerkgebouw officieel in gebruik genomen.

We lezen in het Dordrechtsch Nieuwsblad van vrijdag 12 juni 1936 het volgende:

Gisteravond had onder buitengewoon groote belangstelling de plechtige opening plaats van de nieuwgebouwde kerk aan de Kerkstraat der Gereformeerde Gemeente.

Het eerste kerkgebouw is bijna klaar.

Het kerkgebouw dat zeer praktisch, modern en toch stemmig is, was tjokvol. Voorganger was ds. Lamain uit Rotterdam-zuid die als tekst had gekozen Efeze 2:22.

Onder de talrijke aanwezigen merkten we op den burgemeester, beide wethouders, gemeentesecretaris, beide doktoren en verschillende kerkeraden uit omliggende plaatsen.

Ds. Lamain bracht in zijn rede o.m. dank voor de betoonde belangstelling der autoriteiten.

Het nieuwe kerkgebouw heeft ca 450 zitplaatsen.

Gelet op de grote schuldenlast als gevolg van de bouw van de kerk durft men het niet aan om een eigen predikant te beroepen, hoewel dit onderwerp wel geregeld tijdens een ledenvergadering ter sprake komt. Het is 1941 wanneer de gemeente voor het eerst overgaat tot het beroepen van een predikant. Nadien wordt geregeld tot het beroepen van een dominee besloten. Het zal echter nog tot 1959 duren voordat de gemeente haar eerste predikant krijgt.

De oorlogsjaren

Hoewel het kerkgebouw geen schade lijdt als gevolg van de oorlog, zijn er toch allerlei zaken die om een oplossing vragen. In april 1942 wordt een commissie benoemd om levensmiddelen te verzamelen en pakketten te verzenden naar leden en doopleden, die in Duitsland te werk zijn gesteld. Men kan levensmiddelen of geld geven. Ook wordt er in de kerk gecollecteerd. In 1943 worden er aan 14 mensen, die in Duitsland werken, 93 pakketten verzonden. Tijdens het laatste oorlogsjaar moet de commissie haar werk staken omdat de pakketten niet langer verzonden kunnen worden.

In 1944 wordt geprobeerd of men grond achter de kerk kan kopen om daar later een pastorie op te bouwen. De eigenaar is echter niet bereid tot verkoop van de benodigde grond.

Ook wordt onderzocht om de zolderruimte boven de consistoriekamer in te richten als pastorie. Hoewel een daartoe ingestelde commissie in meerderheid een positief advies uitbrengt komt het niet tot uitvoering.

De hongerwinter is inmiddels aangebroken. Deze laatste oorlogswinter is

er ook geen elektriciteit. Het kerkorgel kan daarom niet meer op de gewone wijze worden bespeeld. Er wordt daarom een soort blaasbalg geplaatst, die met de voet kan worden bediend. Deze maatregel schijnt niet alleen bedoeld te zijn om het psalmgezag te kunnen blijven begeleiden, maar men acht dit ook in het belang van het orgel. Men is bang dat het orgel achteruit zal gaan als het lange tijd niet wordt bespeeld. In de notulen is sprake van 'het roesten der edele delen'.

Zelfs in de laatste oorlogswinter is er nog ledenvergadering, namelijk op 13 januari 1945. De scriba notuleert dat tijdens de vergadering het kanongebulder hoorbaar is.⁷ De voorzitter memoreert in zijn openingswoord dat in die week weer veel landgenoten naar Duitsland zijn afgevoerd.

Kerkstraat met Kerkgebouw v. d. Ger. Gemeente. H. I. Ambacht.

De Kerkstraat in de jaren '40, met het kerkgebouw en in de verte de chr. nat. school

De eerste jaren na de oorlog

Kort na de oorlog tracht men opnieuw grond bij de kerk te kopen, nu niet alleen voor een pastorie, maar ook voor een eigen school. De kerkelijke gemeente heeft dan 171 leden en 204 doopleden (totaal 375) Er wordt een

commissie benoemd, bestaande uit de dorpsgenoten H. Plaisier, A. Verhoeven, L. de Lijster, A. van Wingerden, A. Gerritsen, C. Scheurwater en A. Penning, die als opdracht krijgt om de mogelijkheden te onderzoeken aangaande de stichting van een eigen reformatorische school. Dit leidt er toe dat in 1956 de Willem de Zwijgerschool wordt gebouwd.⁸

In 1947 wordt voor f 16.000,- een eigen pastorie gekocht. Het betreft de woning Kerkstraat 16, deel uitmakend van een blok twee-onder-een-kap woningen, die N. Scheurwater in aanbouw neemt.

In 1953 ontstaat er landelijk een kerkscheuring in de Gereformeerde Gemeenten, die ook de Ambachtse gemeente niet voorbij gaat. Een aantal leden belegt jaren achtereen kerkdiensten in de kantine van scheepswerf 'Jonker en Stans' aan de Veerweg, tot men in 1969 een eigen kerkgebouw sticht aan de Roodenburgstraat.

In de jaren '50 is de kachel aan vervanging toe. Een voorstel om centrale verwarming aan te leggen wordt op de ledenvergadering van 9 juli 1956 met één stem meerderheid verworpen.

In 1957 wordt besloten de bestaande kolenkachel voor f 2500,- door een olie­kachel vervangen.

Daar ontstaan later problemen mee. Als de olie­kachel brandt, verspreidt deze een oranjerode gloed in het kerkgebouw als gevolg van de glazen vensters, die zich in de kachel bevinden.

Om de kerkbezoekers 's zondags in een warm kerkgebouw te ontvangen, moet de kachel op zaterdag worden aangezet. Op een donkere zaterdagavond nemen voorbijgangers door de kerkramen een vurige gloed waar. Men veronderstelt dat er brand in het kerkgebouw is uitgebroken. Het duurt niet lang of de gealarmeerde brandweer verschijnt. Het blijkt gelukkig loos alarm te zijn, want het is slechts de brandende kachel, die een vurige gloed in het gebouw verspreidt.

Teneinde later problemen te voorkomen worden de vensters van de kachel van metalen deksels voorzien.

Een eigen predikant

In 1959 krijgt de gemeente haar eerste eigen predikant in de persoon van ds. C. Wisse.⁹ De blijdschap in de gemeente is groot na 28 jaar vacant te

zijn geweest. De pastorie aan de Kerkstraat 16 wordt voor de nieuwe dominee en diens gezin verbouwd.

In de jaren 60 verandert de omgeving rond de kerk bij realisering van de nieuwbouw in de wijk Oostendam.

Ds. Wisse dient de gemeente van 1959 tot 1963. Tijdens zijn aanwezigheid neemt het ledenaantal van de gemeente sterk toe van totaal 324 naar 531.

Op 11 november 1963 – na diens vertrek - gaat de ledenvergadering akkoord met een plan om het kerkgebouw op te knappen. Er worden nieuwe banken aangeschaft en er komt centrale verwarming. In de loop van 1964 valt het besluit om het aantal zitplaatsen uit te breiden door het kerkportaal bij de kerkzaal te trekken en een nieuw portaal tegen het kerkgebouw aan te bouwen. Het werk wordt uitgevoerd door de Ambachtse aannemer Bijkerk.

In november 1964 wordt het gerestaureerde kerkgebouw officieel in gebruik genomen, tijdens een kerkdienst, waarin ds. H. Rijksen uit Gouda voorgaat.

Sinds begin 1967 beschikt de gemeente over een eigen kerkbode, die elke veertien dagen verschijnt.

Het kerkgebouw na de verbouwing van 1964

Een nieuwe kerk

De kerkelijke gemeente blijft groeien. Tot op zekere hoogte houdt deze groei gelijke tred met de groei van de burgerlijke gemeente.

Ook het kerkelijk verenigingsleven groeit mee.

Eind jaren '60 constateren sommige leden dat de verenigingen over te weinig vergaderruimte beschikken. De kerkenraad geeft meer voorkeur aan een nieuwe pastorie, omdat men de woning Kerkstraat 16 voor dat doel niet meer zo geschikt acht. Dit leidt er uiteindelijk toe dat er plannen worden gemaakt voor uitbreiding van het bestaande kerkgebouw, de bouw van een pastorie en verenigingsruimte bij het bestaande kerkgebouw. Er wordt gestudeerd op verschillende mogelijkheden, waarbij overigens ook eventuele nieuwbouw ter sprake komt.

Terwijl deze plannen nog in studie zijn wordt de gemeente verblijd met het bericht dat kandidaat J.W. Verweij uit 's-Gravenhage het op hem uitgebracht beroep naar Ambacht aanneemt.¹⁰

Inspelend op de actuele situatie besluit de gemeente het pand Julianasingel 10 aan te kopen als pastorie.

Als gevolg van de komst van ds. Verweij wordt het nog urgenter om door te gaan met de bouwplannen. Niet alleen door de noodzaak van vergaderruimte, maar ook het kerkgebouw blijkt spoedig te klein.

De kerkenraad in 1973 bevat enkele bekende Ambachtse namen.

Zittend: J. Scheurwater (ouderling), ds. J.W. Verweij, A. Verhoeven (ouderling).

Staand: J. Kempeneers (diaken), H.P. Veldhoen (diaken), P.H. Priester (ouderling), Joh. van Golen (ouderling), W.A. Keizer (diaken), P.Stolk (diaken), A.A.E. Visser (ouderling) en J.Belder (ouderling).

Op 15 november 1971 spreekt de kerkenraad zich uit voor het bouwen van een nieuwe kerk op de plaats van het bestaande kerkgebouw. De ledenvergadering schaart zich achter dit besluit. De burgerlijke gemeente is bereid om grond achter de bestaande kerk te verkopen. Het Ambachtse architectenbureau Van Dijk maakt een ontwerp voor een nieuw kerkgebouw met ongeveer 730 zitplaatsen en enkele vergaderzalen voor

de catechisaties en het verenigingsleven. Op 8 april 1973 wordt de laatste dienst in het oude kerkgebouw gehouden, waarna de sloop een aanvang neemt. De kerkelijke gemeente ontvangt ongeveer een jaar gastvrij onderdak in de toenmalige gereformeerde kerk aan de Paulusweg. Dan is de nieuwe Petrakerk klaar. De kerk ontleent zijn naam aan de tekst uit de Bijbel uit Matthéüs 16:18: 'En Ik zeg u ook, gij zijt Petrus, en op deze petra¹¹ zal Ik Mijn gemeente bouwen en de poorten der hel zullen dezelve niet overweldigen'.

De laatste jaren

Na het vertrek van ds. Verweij in 1980 is de gemeente twee jaar vacant, waarna met succes een beroep wordt uitgebracht op ds. J.S. van der Net te Utrecht.¹²

Ds. Van der Net dient de gemeente ongeveer drieëneenhalf jaar, waarna hij vertrekt naar Dordrecht.

In 1986 wordt ds. H. Paul¹³ de predikant van Ambacht.

Het ledental van de gemeente blijkt de laatste jaren dermate gegroeid te zijn, dat het kerkgebouw weer te klein wordt om 's zondags alle aanwezigen een plaats te geven. In 1986 bedraagt het aantal leden en doopleden ongeveer 1200.

In 1988 wordt het kerkgebouw daarom vergroot met een galerij.

Als ds. Paul in 1994 Ambacht verwisselt voor Oostkapelle, krijgt de gemeente nog datzelfde jaar een nieuwe predikant in de persoon van ds. W. Silfhout.¹⁴

Hij mag de gemeente dienen tot april 2002, waarna hij een beroep aanneemt naar Capelle aan den IJssel.

Hij is tijdens de periode, dat hij de gemeente mag dienen ook betrokken bij een ingrijpende verbouwing van het kerkgebouw.

Ten behoeve van de catechisaties zijn meerdere vergaderruimten noodzakelijk. Ook de vele verenigingen hebben behoefte aan meer vergaderruimte, terwijl als gevolg van verdere groei van het aantal leden er opnieuw behoefte bestaat aan extra zitplaatsen.

Dit leidt tot een nieuwe verbouwing, die ca. 3,3 miljoen gulden kost. Het kerkgebouw heeft dan meer dan 1600 zitplaatsen en ook het verenigingsleven heeft voldoende ruimte om de 21e eeuw in te gaan.

*De nieuwe kerk, zoals die in 1974 gereed kwam,
voor de verbouwingen van 1988 en 1996.*

Verhouding ledental Ger. Gem t.o.v. inwonertal H-I-Ambacht

jaar	Inwoners	Leden	percentage
1945	5502	ong. 375	6,8
1950	5675	412	7,3
1960	7786	409	5,3
1970	13816	616	4,5
1980	16081	985	6,1
1990	19316	1397	7,2
2000	20984	1714	8,2

Het ledental bedraagt intussen ruim 1700. Daarmee is het stekje van 1931 in de Ambachtse gemeente geworden tot een grote boom.

Van groter belang is dat deze gemeente voor de Ambachtse gemeenschap tot een zegen mag zijn, of zoals de Bijbel het zegt: 'een zoutend zout' en een 'lichtend licht' is.

A.A. Verhoeven

N.B. Schrijver stelt het op prijs als lezers op dit artikel willen reageren. Met name stelt hij het op prijs als er mensen zijn, die aanvullende informatie kunnen geven over de geschiedenis tot ca. 1950. B.v. informatie over de personen uit de ontstaansgeschiedenis en oude foto's. Het adres is: Aelbert Cuyplaan 45, Hendrik-Ido-Ambacht, tel: 6819205.

- 1 Onder de schriftuurlijk-bevindelijke prediking wordt verstaan een prediking, waarin enerzijds het gezag van de Bijbel centraal staat en waarin tevens vanuit de bijbelse boodschap het geloofsleven van de gelovigen wordt verklaard.
- 2 Ds. D. Rustige (1889-1963) was na een predikantenopleiding te hebben ontvangen in de Christelijke Gereformeerde Kerken predikant geworden in een zgn. 'vrije' gemeente in Leerdam en later in Hierden, die indertijd vanwege zijn gloedvolle en beeldrijke wijze van preken een grote aantrekkingskracht had op sommige bevindelijke gereformeerden.
- 3 Grondlegger van de bestaande scheepswerk 'Het Anker' aan de Veerweg.
- 4 Het betreft hier de later bekend geworden ds. Joh. van der Poel (1909-1981), predikant van de Oud Gereformeerde Gemeente te Hardinxveld-Giessendam en Ede.
- 5 In dit pand is thans notariskantoor Vinken en tandartsenpraktijk Leenheer gevestigd.
- 6 De beoogde bouwplaats is dezelfde, waarop thans de Petrakerk staat.
- 7 De geallieerden veroveren in die tijd de noord-west hoek van Noord-Brabant.

- 8 De geschiedenis van het Reformatorisch onderwijs in Hendrik-Ido-Ambacht is beschreven in het in 1996 verschenen boekje: 'Om Uw waarheid bekend te maken'.
- 9 Ds. C. Wisse (1915-1989) wordt in 1959 als kandidaat in H.-I.-Ambacht bevestigd. Hij dient de gemeente tot 1963, waarna hij vertrekt naar Elspeet. In 1972 wordt hij predikant te Kootwijkerbroek, waar hem in 1985 emeritaat wordt verleend. Hij overlijdt in 1989.
- 10 Ds. J.W. Verweij (geb.1937) wordt in 1971 als kandidaat in de gemeente H.-I.-Ambacht bevestigd. Hij dient de gemeente tot 1980, waarna een beroep wordt aangenomen naar Ridderkerk. Hierna volgen Amersfoort (1986), Rijssen-Zuid (1992), Tricht-Geldermalsen (1997-2002) en Yerseke (vanaf 2002).
- 11 Het woord 'petra' betekent in het Grieks rots. De tekst is een verwijzing naar de door de apostel Petrus in het tekstverband uitgesproken belijdenis van Petrus over Jezus: 'Gij de Christus, de Zoon des levenden Gods'.
- 12 Ds. J.S. van der Net (geb. 1941) wordt in 1976 predikant te Utrecht. In 1982 vertrekt hij naar Ambacht. Hierna volgen Dordrecht (1985), Apeldoorn (1991) en Houten (2002).
- 13 Ds H. Paul (geb.1928) wordt in 1973 predikant te Rotterdam-Zuidwijk. In 1980 vertrekt hij naar Vlissingen. Hierna volgen: Hendrik-Ido-Ambacht in 1986 en Oostkapelle in 1994, waar hem in 1999 emeritaat wordt verleend.

Colofon

“Swindregt Were”, een naam die naast “Swijndregt Were” al vroeg gebruikt wordt voor de Zwijndrechtse Waard, is het periodiek van het Historische Genootschap Hendrik-Ido-Ambacht en de Historische Vereniging Zwijndrecht. Het blad verschijnt twee tot drie keer per jaar en wordt gratis aan de leden toegezonden.

Redactie H.-I.-Ambacht:
Lagendijk
J. Smit

Redactie Zwijndrecht:
drs. C.R. van den Berg
mw. E. Dreesens-van der Linden
A. van der Linden
K. Popijus

Redactieadres voor H.-I.-Ambacht:
Weteringsingel 118B
3342 AL H.-I.-Ambacht
Secretariaat Historisch Genootschap
Hendrik-Ido-Ambacht:
van Beek

tel. 078-6813965

Weteringsingel 84
3342 AK H.-I.-Ambacht

tel. 078-6814882

Redactieadres voor Zwijndrecht:
Prins Bernhardstraat 30
3331 BR Zwijndrecht

tel. 078-6194677

Druk: Pro Patria Zwijndrecht

De verkoopprijs voor losse nummers: € 2,50

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de onder auteursnaam geplaatste artikelen.

